

Rapport 2007:35

Arkeologisk utredning etapp 1

Väg 36

Delen Ervasteby-Borensberg

Motala stad och Kristbergs socken
Motala kommun
Östergötlands län

Kjell Svarvar

Väg 36, delen Ervasteby-Borensberg

Innehåll

Sammanfattning	2
Inledning och bakgrund	4
Områdesbeskrivning och fornlämningsmiljö.	4
Syfte	5
Metod och dokumentation	5
Resultat och åtgärdsförslag	6
Breddning av befintlig vägsträcka och byggnation av GC-väg med kort förbifart Kulla	7
Breddning av befintlig vägsträcka och byggnation av GC-väg med lång förbifart Kulla.	8
Förbifart Kristberg/Brånshult.	9
Mellanbygdsalternativet	9
Sammanfattande åtgärdsförslag	10
Referenser	11
Tekniska uppgifter.	12
Bilaga 1. Aktuella RAÄ- och ÖLM nummer, objekt samt åtgärder . .	14
Bilaga 2. Beskrivningar av registrerade ÖLM nr.	16
Bilaga 3. Beskrivningar av objekt nr.	20
Bilaga 4. Revidering av berörda RAÄ nr.	21
Bilaga 5. Kartor.	22

Ö S T E R G Ö T L A N D S L Ä N S M U S E U M
K U L T U R M I L J Ö A V D E L N I N G E N

Box 232 • 581 02 Linköping • Tel 013 - 23 03 00 • Fax 013 - 12 90 70
info@ ostergotlandslansmuseum.se • www.ostergotlandslansmuseum.se

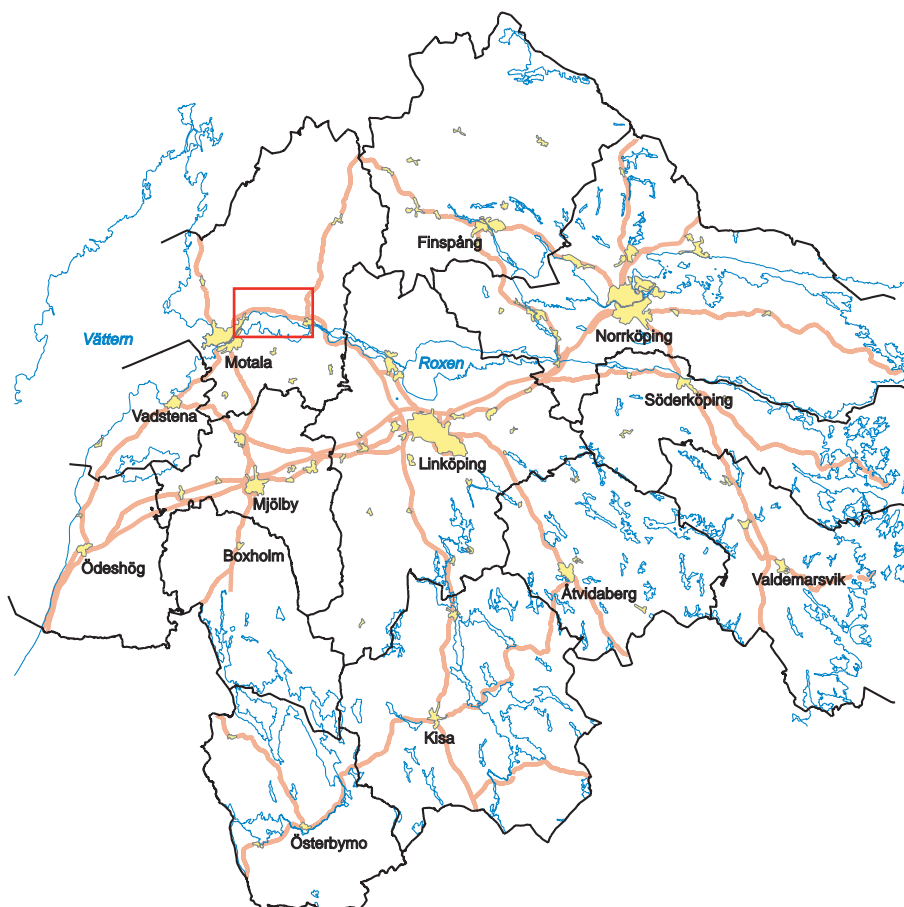
Sammanfattning

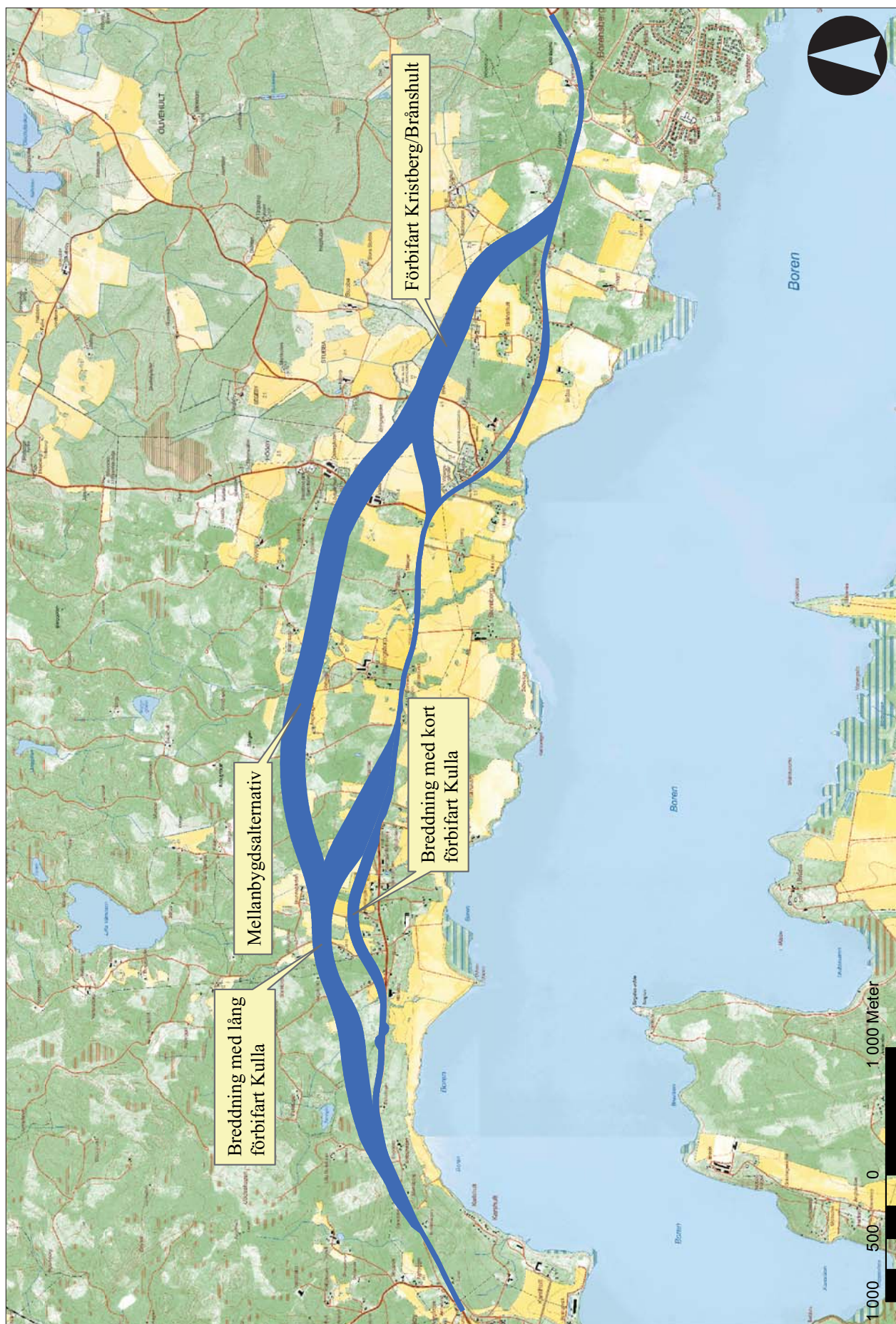
Inför planerad ombyggnation av väg 36, delen Ervasteby-Borensberg, utförde Östergötlands länsmuseum en arkeologisk utredning, etapp 1. Alternativen som var aktuella för utredning var en breddning av befintlig väg med två alternativa förbifarter vid Kulla, en förbifart vid Kristberg/Brånshult och det så kallade mellanbygdsalternativet. Den sammanlagda sträckan av befintlig väg 36 som omfattas av de tänkta ombyggnationerna uppgår till ca 10,8 km. Den totala sträckan utifrån de aktuella korridorerna som har utretts uppgår till ca 17 km.

Den arkeologiska utredningen visar att de planerade korridoralternativen berör 33 forn- och kulturlämningslokaler samt 9 arkeologiska utredningsobjekt. Östergötlands länsmuseum gör bedömningen att 17 områden bör omfattas av vidare arkeologiska åtgärder vid eventuell exploatering. Utöver detta bör särskild hänsyn tas vid 18 lokaler vid planering av vägsträckning.

Beslut om fortsatta arkeologiska åtgärder fattas av Länsstyrelsen i Östergötlands län.

Kjell Svarvar
antikvarie

Figur 2. Ekonomiska kartans blad 085 83 (8F 8d Borensberg), 085 91 (8F 9b Björka), 085 92 (8F 9c Hållingstorp), 085 93 (8F 9d Olivehult) med de aktuella korridorerna för planerad ombyggnation; breddning av befintlig väg med kort och lång förbifart vid Kulla, förbifarten vid Kristberg/Brånshult och det s k mellanbyggsalternativet.

Inledning och bakgrund

Östergötlands länsmuseum utförde en arkeologisk utredning, etapp 1 inför planerad ombyggnation av väg 36, delen Ervasteby – Borensberg. De tänkta alternativ som var aktuella för utredning var breddning av befintlig väg med två alternativa förbifarter vid Kulla, en förbifart vid Kristberg/Brånshult och det så kallade mellanbygdsalternativet. Mellanbygdsalternativet sammanfaller med det långa alternativet till förbifart vid Kulla och längre österut med den tänkta förbifarten vid Kristberg/Brånshult och medför endast breddning av befintlig väg längs kortare sträckor vid Ervasteby och Borensberg.

Den sammanlagda sträckan av befintlig väg 36 som omfattas av de tänkta ombyggnationerna uppgår till ca 10,8 km. Det korta alternativet till förbifart vid Kulla är tänkt att ta ca 1,5 km i anspråk och det längre alternativet ca 4 km. Förbifarten vid Kristberg/Brånshult planeras längs en ca 2,6 km lång sträcka och det så kallade mellanbygdsalternativet löper utefter en sammanlagd sträcka av ca 8,8 km. De aktuella korridorer i vilka dessa förbifarter planeras är upp till 200 meter breda och de tänkta vägbyggnationerna uppskattas ta ca 20-30 meters bredd i anspråk. Den planerade breddningen av befintlig väg inklusive byggnation av GC-väg uppskattas till en sammanlagd bredd av ca 30 meter.

Den arkeologiska utredningen, etapp 1 utfördes den 20/3, 21/3, 23/3 och 18/4 2007. Uppdragsgivare var Vägverket Region Sydöst som även svarade för de arkeologiska kostnaderna. Ansvarig för den arkeologiska utredningen och för rapportarbetet var Kjell Svarvar. Fältarbetet utfördes av Kjell Svarvar och 1:e antikvarie Anders Persson, som även var antikvariskt kvalitetsansvarig.

Områdesbeskrivning och fornlämningsmiljö

Den aktuella sträckan av väg 36 är belägen direkt norr om sjön Boren i ett landskap som utgör gränzonen mellan Östergötlands slättlandskap och den norra skogsbygden. Detta område utgörs av förkastningslinjen mellan sjöarna Boren, Roxen, Glan och havsviken Bråviken i öster.

Området kännetecknas ur arkeologisk synpunkt av det stora antalet lösfynd av stenyxor. Inom och i anslutning till de nu aktuella korridorerna återfinns hela 16 lokaler antecknade i fornminnesregistret som fyndplatser av stenredskap, mestadels i form av bergartsyxor (RAÄ 5, 7, 176 Motala stad och RAÄ 71, 72, 73, 74, 75, 80, 81, 103, 104, 105, 106, 107, 132, Kristbergs socken).

Fyndplatserna är belägna på varierande höjdnivåer, från Borens strandkant på 75 m ö h till nivån 105 m ö h norr om Kulla. Typologiskt indikerar materialet en spridning över neolitikum in i bronsålder. Vid området kring Hårseby, Kulla och Skrukarp kan en mindre koncentration iakttagas med 6 stycken kända fyndplatser inom en begränsad yta. En av fyndplatserna (RAÄ 107, Kristbergs socken), utgörandes av två ej definierade stenyxor, är belägen i en av de aktuella korridorerna. De övriga återfinns i utredningsområdets omedelbara närhet och pekar på omfattande aktivitet kring sjön Boren under perioden yngre stenålder – bronsålder. Trots mängden lösfynd i området är kunskapen om bosättningsmönster under aktuell tidsperiod kring Boren liten.

Övriga lämningar som enligt fornminnesregistret direkt berörs av de aktuella vägsträckningsalternativen utgörs av sentida bebyggelselämningar, en häradssten och en möjlig fångstgrop (RAÄ 143, Motala stad och RAÄ 42, 47, 48, 121, 150 och 154, Kristbergs socken).

En mindre arkeologisk utredning har tidigare genomförts norr och öster om Kulla Västergård i samband med schaktning för jordkabel. Området sammanfaller delvis med det kortare alternativet till förbifart vid Kulla. Två topografiskt fördelaktiga lägen sett ur fornlämnings synpunkt undersöktes genom sökschaktsgrävning. Området är centralt beläget inom den tidigare nämnda koncentrationen av lösfynd, dock ej i omedelbar närhet av någon av de ovan nämnda fyndplatserna. Inget av arkeologiskt intresse påträffades under utredningen (Gruber 2001).

Ytterligare en mindre arkeologisk utredning har tidigare genomförts i närområdet. Utredningen förleddes av fortsatt täktverksamhet vid Gubborp, ca 700 meter norr om det nu aktuella mellanbygdsalternativet. Inom området för den arkeologiska utredningen påträffades inga ytterligare fornlämningar eller arkeologiska objekt utöver den sedan tidigare kända fornlämningslokalen RAÄ 122, Kristbergs socken. Denna består av fyra stensättningsliknande lämningar. Den tidigare kända lokalen kom ej att beröras av täktverksamheten varför ytterligare antikvariska åtgärder inte var motiverade (Ternström 1999).

En ca 3 km lång sträcka av det långa förbifartsalternativet vid Kulla har tidigare delvis omfattats av en arkeologisk utredning inför planerad naturgasledning mellan Västerlösa i Östergötlands län och Rockhammar i Örebro län. Under utredningen utefter den nu aktuella sträckan uppmärksammades ett fåtal kulturhistoriska lämningar (Ternström 2005).

Tre objekt intill och utefter de aktuella utredningskorridorerna omfattas av länsstyrelsens naturvårdsplan och kulturminnesprogram (Länsstyrelsen i

Östergötlands län 1983). Dessa utgörs av en tvåvåning parstuga (Hagalund), en envåning putsad timmerbyggnad (Hållingstorp) och Kristberg kyrkomiljö (K31, K76 och K77, Motala kommun). Det sistnämnda objektet omfattas av Kristbergs medeltida kyrka omgiven av skola, prästgård, Kristbergs rusthåll och i söder gården Huttertorp.

Syfte

Syftet med den arkeologiska utredningen var att ge en bild av de kända forn- och kulturlämningarnas karaktär och belägenhet samt påvisa sedan tidigare ej kända forn- och kulturlämningar inom aktuellt utredningsområde. Utöver detta skulle presumtiva lägen för fornlämningar lokaliseras inom utredningsområdet.

Lämningar som påträffades vid utredningen dokumenterades avseende typ och utbredning. Utredningens resultat ska vid eventuell framtida exploatering kunna ligga till grund för länsstyrelsens fortsatta bedömningar i ärendet, samt utgöra ett underlag för uppdragsgivarens planeringsarbete.

Utredningen ger också förslag på vidare antikvariska åtgärder på de platser där fornlämning eller möjlig fornlämning är belägen inför en eventuell exploatering.

Metod och dokumentation

Utredningen innehöll tre huvudmoment:

- Kart- och arkivstudier inklusive rektifiering av historiskt kartmaterial
- Specialinventering i fält av utredningskorridorerna
- Sammanställning av resultaten i rapportform

Utredningen kom att inledas med en kart- och arkivgenomgång inklusive rektifiering av historiskt kartmaterial. Därefter genomfördes en specialinventering

i fält inom utredningskorridorerna. Lämningar som påträffades dokumenterades genom upprättande av beskrivning i enlighet med Riksantikvarieämbetets praxis samt lägesbestämdes med GPS-inmätning. I föreliggande rapport redovisas dessa efter preliminär nummerserie. Presumtiva lägen för fasta fornlämningar redovisas som objekt efter egen nummerserie.

Samtliga tidigare registrerade lämningar inom de planerade exploateringsområdena besiktigades vid inventeringen för att kontrollera dess status och condition. De forn- och kulturlämningar som påträffades under utredningen inrapporterades till Riksantikvarieämbetets digitala fornminnesregister FMIS efter avslutat fältarbete.

Lämningarna som redovisas efter utförd utredning kan indelas i tre kategorier efter dess antikvariska status. Kategorierna definieras enligt följande:

Fast fornlämning. Registrerad fast fornlämning med fornlämningsnummer (RAÄ nummer), utmärkt på fastighetskartan eller nyupptäckt fast fornlämning upprättad efter preliminär nummerserie (ÖLM nummer). Fasta fornlämningar är skyddade enligt Kulturminneslagen (KML).

Möjlig fornlämning. Registrerad osäker fornlämning i form av bevakningsobjekt med fornlämningsnummer (RAÄ nummer) vilken ej är markerad på fastighetskartan eller nyupptäckt möjlig fornlämning (ÖLM nummer). Hit räknas även de arkeologiska utredningsobjekt som utgör presumtiva fornlämningar. Objekten numreras efter preliminär nummerserie.

Kulturhistorisk lämning. Lämningar med kulturhistoriskt värde, vilka normalt inte faller under Lagen om kulturminnen (SFS 1988:950). Lämningar i denna kategori är de som enligt rådande antikvarisk praxis inte uppfyller kriterierna för fast fornlämning (RAÄ och/eller ÖLM nummer). I undantagsfall kan dessa lämningar betraktas som fornlämning, om de t ex ingår i ett sammanhang som motiverar en sådan status. Dessa bör karteras och dokumenteras och särskild hänsyn bör tas vid exploatering.

Antikvarisk status	Antikvarisk åtgärd
Fast fornlämning	Arkeologisk förundersökning el. bevaras
Bevakas	Arkeologisk utredning, etapp 2
Övrig kulturhistorisk lämning	Annan lagstiftning - dokumentation/hänsyn
Arkeologiskt utredningsobjekt	Arkeologisk utredning, etapp 2

Figur 3. Tabell som visar föreslagna antikvariska åtgärder för respektive statuskategori.

Ortnamnen

Ortnamnen kan i många fall ge en indikation på bebyggelsens ålder och visa på en lång bebyggelsekontinuitet. De planerade vägsträckningsalternativen passerar ett flertal medeltida gårdslägen. Härseby omnämns år 1399 i namnformen Hærsrodzbygd och förekommer därefter frekvent i det historiska skriftliga källmaterialet (Härseby i Kristbergs socken, SOFI). Kulla i Kristbergs socken återfinns i det historiska källmaterialet år 1405 (SOFI). Hållingstorp nämns år 1543 (Hållingstorp i Kristbergs socken, SOFI) och kan genom efterleden –torp ortnamns-kronologiskt tolkas som en medeltida nybebyggelse (Franzén 1982).

Resultat och åtgärdsförslag

Efter sammanställning över sedan tidigare kända fornlämningar, kart- och arkivstudier och avslutad fältinventering kan konstateras att de aktuella utredningskorridorerna berör 33 forn- och kulturlämningslokaler och 9 objekt (se bilaga 1).

Av dessa 33 forn- och kulturlämningslokaler var 8 kända sedan tidigare och registrerade i form av RAÄ nummer (RAÄ 143, Motala stad och RAÄ 42, 47, 48, 107, 121, 150 och 154, Kristberg socken). 4 av dessa 8 lokaler utgörs av lämningar som ej bedöms kräva

ytterligare åtgärder vid eventuell exploatering. Endast ett av dessa RAÄ nummer utgörs, efter revidering i samband med nu utförd fältinventering, av lagskyddad fast fornlämning (RAÄ 121, Kristberg sn). 4 kulturlämningslokaler (obj 04672003, 04482001, 04482004 och 04482005) var sedan tidigare även kända efter den i området genomförda arkeologiska utredningen för naturgasledning (Ternström 2005).

Under fältinventeringen har 21 forn- och kulturlämningslokaler, som alla är belägna inom eller i omedelbar anslutning till aktuella korridorer, registrerats i form av ÖLM nummer (ÖLM 1-21, se bilaga 1 och 2). 3 av dessa 21 lokaler utgörs av lämningar som ej kräver ytterligare åtgärder vid eventuell exploatering. 4 av de nyregistrerade lokalerna utgörs av lagskyddad fast fornlämning (ÖLM 7, 11, 15 och 19). 5 av de 21 berörda lokalerna som utgörs av ÖLM nummer består av bevakningsobjekt, vilka kräver ytterligare åtgärder i form av arkeologisk utredning, etapp 2 vid eventuell exploatering (ÖLM 6, 8, 9, 12 och 21).

Utöver dessa lokaler har 9 objekt i form av presumtiva boplatzlägen registrerats utefter berörda korridorer (objekt I-IX, se bilaga 1 och 3). Dessa områden kräver en arkeologisk utredning, etapp 2 i form av sökschaktgrävning vid eventuell exploatering.

Nedan följer en redovisning för de olika korridoralternativen.

Figur 4. RAÄ 150, Kristbergs socken. Husgrund med spismursröse utgörande torpet Knallen, från SÖ. Här bör hänsyn tas vid eventuell vägdragnings så att berörd lämning inte kommer till skada. Foto Kjell Svarvar, ÖLM.

Breddning av befintlig vägsträcka och byggnation av GC-väg med kort förbifart Kulla
Den planerade breddningen av befintlig väg inklusive byggnation av GC-väg uppskattas till en sammanlagd bredd av ca 30 meter och den totala sträckan av väg 36 som omfattas av de tänkta ombyggnationerna uppgår till ca 10,8 km. Den planerade GC-vägen är till stor del tänkt att följa den breddade vägbanan men viker av på en del punkter. Kartstudier visar att dagens vägsträckning ställvis kraftigt förändrats. Den tidiga landsvägssträckningen som kan urskiljas på den häradsekonomiska kartan löper i mindre bågar som anpassats efter terrängen och bebyggelsen. Denna sträckning kan idag på sina håll iakttas och utgörs av mindre brukningsvägar. Två kortare delar av denna tidiga vägsträcka som ej är i bruk påträffades under inventeringsarbetet. Dessa delar utgjordes av ställvis bevarade vägbankar (ÖLM 15 och 19). Den äldre landsvägssträckningen har till stor del rätats ut vid tidpunkten för den äldre ekonomiska kartan från 1940-talet.

Det korta alternativet till förbifart vid Kulla är tänkt att ta ca 1,5 km i anspråk och korridoren löper till största del i plan åkermark. Alternativet ansluter i östra delen till äldre vägsträckning som tidigare var del av nuvarande väg 36 och som kan urskiljas på den äldre ekonomiska kartan från 1940-talet. Den kulturhistoriska miljön vid Kulla kännetecknas av de många gårdarna som ligger utspridda i landskapet. Detta är resultatet av att gården Kulla 1887 såldes till 12 arbetare på Motala Verkstad, vilka styckade upp gården i 15 likvärdiga brukningsenheter. Den ursprungliga skattegården vid Kulla var belägen i området där Lindgården idag ligger (uppgifter från topografiska arkivet, Östergötlands länsmuseum).

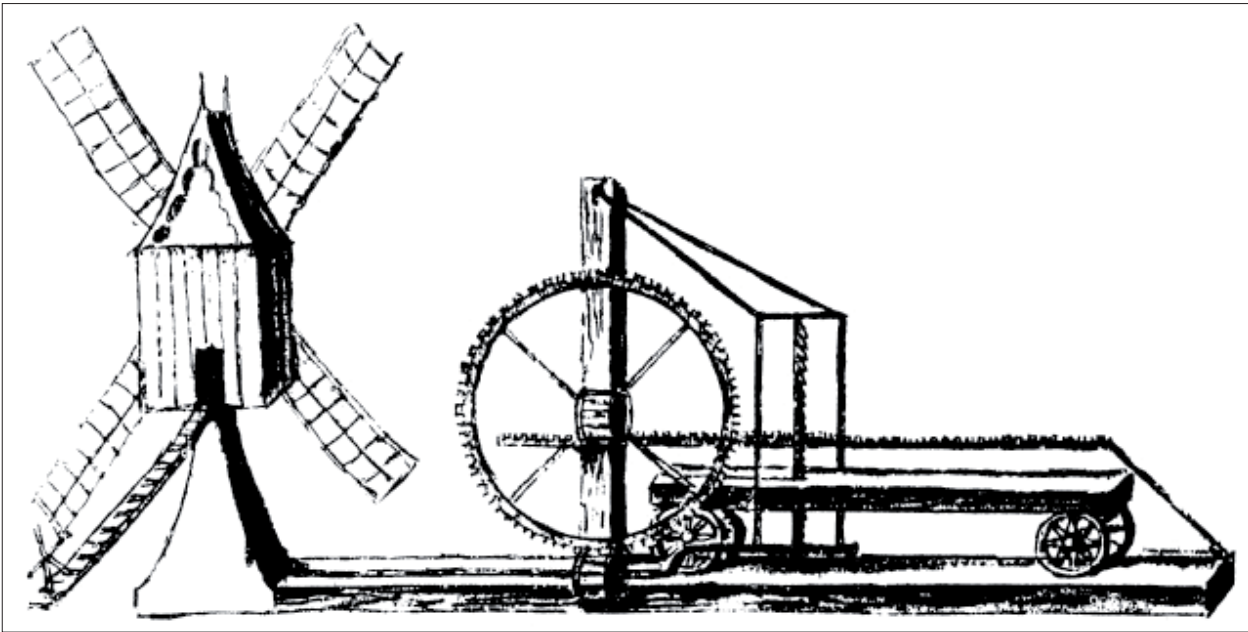
Breddningen av befintlig väg och byggnation av GC-väg med kort förbifart Kulla berör 14 forn- och kulturlämningslokaler, varav 5 (ÖLM 11, 12, 15, 19 och 21) kräver ytterligare åtgärder vid eventuell exploatering. 6 lokaler kräver särskild hänsyn vid genomförandet av detta alternativ (RAÄ 143, Motala stad, RAÄ 47 och 150, Kristberg sn samt ÖLM 13, 18, 20). Dessa består av en häradssten, ett område med förvaringsgropar, två torplämningar, en stenmur och ett

röjningsröseområde. Utöver detta berör breddningsalternativet 4 utredningsobjekt (objekt V, VII, VIII och IX) vilka bör omfattas av en arkeologisk utredning, etapp 2 vid eventuell exploatering.

En av de lokaler som kräver ytterligare arkeologiska åtgärder vid eventuell exploatering utgörs av grunden till en s k vadersåg (ÖLM 11), vilken är belägen i området för den planerade GC-vägen. Lämningen består av en kraftig syllstensgrund vilken är 14 x 5 m (Ö-V) och intill 0,7 m hög (se fig 6). Vadersågen kan iakttas på den häradsekonomiska kartan från 1868-77 över området och anläggningen är ovanlig i Östergötland, vilket motiverar den antikvariska statusen fast fornlämning. Vadersågar kom framförallt att användas i områden där vattenkraft saknades eller där det blåste mycket. Idén till dessa vinddrivna sågverk härstammar från Holland och de började användas i slutet av 1500-talet. I Sverige var de i bruk under 1800-talet och då främst på Gotland. Övriga lokaler som berörs av breddningsalternativet med kort förbifart Kulla och kräver särskilda

Figur 5. ÖLM 11. Grunden till en vadersåg, från V. Dokumenterade rester av anläggningar av denna typ är ovanliga i Östergötland vilket gör lämningen bevarandevärd. Foto Kjell Svarvar, ÖLM.

Figur 6. Holländaren Cornelis Corneliszoons ritning till vädersåg från år 1593. I Sverige var vädersågar i bruk under framförallt 1800-talet och då främst på Gotland. Skissen hämtad från tekniska museets hemsida.

Åtgärder vid eventuell exploatering består av två vägbankar, plats för torp och en terrassering. De två vägbankarna (ÖLM 15 och 19) utgörs av den äldre landsvägssträckningen som kan iaktas på den härads-ekonomiska kartan och äldre lantmäteriakter. Dessa bevarade vägsträckningar som ej är i trafik består av 5-7 meter breda uppbyggda vägbankar, 290 respektive 500 meter långa. De representerar ett historiskt kommunikationsnät och bör bevaras. ÖLM 12 utgör ungefärlig plats för torp som kan urskiljas på en lantmäteriakt från år 1706 i form av en ägomätning över Härseby (LMS, akt D51-25:1). Terrasseringen (ÖLM 21) är belägen i S sluttande blockrik moränmark, N om befintlig landsväg och utgör möjlig fast fornlämning. ÖLM 12 och 21 bör omfattas av en arkeologisk utredning, etapp 2 för att säkerställa att fast fornlämning inte berörs vid eventuell exploatering.

Särskild varsamhet bör iaktas vid eventuellt breddningsarbete i anslutning till miljön vid Kristberg kyrka. Denna miljö omfattas av länsstyrelsens naturvårdsplan och kulturminnesprogram (Länsstyrelsen i Östergötlands län 1983, K77, Motala kommun). Den planerade GC-vägen är här tänkt att löpa N om breddad vägsträckning eller utefter den gamla landsvägssträckning som kan urskiljas på häradskartan och den äldre ekonomiska kartan. Vid det senare alternativet skulle den äldre vägsträckningen inklusive en plattbro med betongplatta nyttjas. Aktuell vägsträckning brukas fortfarande och är inte av antikvariskt intresse.

Breddning av befintlig vägsträcka och byggnation av GC-väg med lång förbifart Kulla

Det långa alternativet till förbifart vid Kulla är tänkt att ta en omkring 4 km lång sträcka i anspråk. Korridoren löper ett hundratal meter norr om det korta alternativet och berör till stor del plan åkermark och blockrik skogsmark. I östra delen löper förbifartsalternativen samman och korridorens anslutning till befintlig väg är tämligen bred.

Breddningen av befintlig väg och byggnation av GC-väg med lång förbifart Kulla berör 16 forn- och kulturlämningslokaler, varav 3 (RAÄ 121, Kristberg sn och ÖLM 11, 15) kräver ytterligare åtgärder vid eventuell exploatering. 11 lokaler kräver särskild hänsyn vid genomförandet av detta alternativ (RAÄ 47, Kristberg sn och ÖLM 13, 14, 16, 17, 18, 20 samt tidigare registrerade lämningar från den arkeologiska utredningen för naturgasledning 04672003, 04482001, 04482004 och 04482005). Dessa består av 7 stenmurar, en banvall, ett röjningsröseområde, en torplämning och ett område med förvaringsgropar. Utöver detta berör alternativet 3 utredningsobjekt (objekt V, VI och VIII) vilka bör omfattas av en arkeologisk utredning, etapp 2 vid eventuell exploatering.

En av de lokaler som kräver ytterligare arkeologiska åtgärder vid eventuell exploatering består av en fångstgrop (RAÄ 121, Kristberg sn). Denna utgörs av en varggrop som är belägen på krönet av en mindre moränrygg (se fig 5). Den är 8 meter i diameter, 1,3

meter djup och omgiven av en vall. Lämningen utgör lagskyddad fast fornlämning och bör bevaras. Vid eventuell exploatering krävs en arkeologisk förundersökning.

Övriga lokaler som berörs av breddningsalternativet med lång förbifart Kulla och kräver särskilda åtgärder vid eventuell exploatering består av en vägbank och den ovan nämnda vädersågen (ÖLM 11 och 15). Vägbanken (ÖLM 15) utgörs av den äldre landsvägssträckningen som kan iaktas på den härads-ekonomiska kartan och äldre lantmäteriakter. Denna bevarade vägsträckning som ej är i trafik består av en ställvis 5-6 meter bred uppbyggd vägbank. Den representerar ett äldre historiskt kommunikationsnät och bör bevaras.

Särskild varsamhet bör iaktas vid eventuellt breddningsarbete i anslutning till miljön vid Kristberg kyrka. Denna miljö omfattas av länsstyrelsens naturvårdsplan och kulturminnesprogram (Länsstyrelsen i Östergötlands län 1983, K77, Motala kommun). Den planerade GC-vägen är här tänkt att löpa N om bredad vägsträckning eller utefter den gamla landsvägssträckning som kan urskiljas på häradskartan och den äldre ekonomiska kartan. Vid det senare alternativet skulle den äldre vägsträckningen inklusive en plattbro med betongplatta nyttjas. Aktuell vägsträckning brukas fortfarande och är inte av antikvariskt intresse.

Förbifart Kristberg/Brånshult

Förbifarten vid Kristberg/Brånshult är ca 2,6 km lång och berör mestadels åkermark. I den östra delen löper alternativet i skogsmark utefter en kortare sträcka. Alternativet löper ett hundratal meter norr om den sammanhållna kulturmiljön kring Kristberg medeltida kyrka, vilken omfattas av länsstyrelsens naturvårdsplan och kulturminnesprogram (Länsstyrelsen i Östergötlands län 1983).

Korridoralternativet berör endast 2 utredningsobjekt (objekt I och II) och platsen för en backstuga (ÖLM 2). Nämnda backstuga kan urskiljas på den häradsekonomiska kartan från 1868-77 över området och platsen är belägen i korridorrens norra kant i anslutning till mellanbygdsalternativet. Här bör hänsyn tas vid eventuell exploatering. Objekten bör omfattas av en arkeologisk utredning, etapp 2 vid eventuell exploatering.

Mellanbygdsalternativet

Det s k mellanbygdsalternativet löper utefter en ca 8,8 km lång sträcka. Korridoralternativet ansluter i öster till förbifartsalternativet Kristberg/Brånshult och i väster till det längre förbifartsalternativet vid Kulla. Alternativet berör till största del skogsbygd och uppodlingsgraden är förhållandevis låg. Endast

Figur 7. RAÄ 121, Kristberg sn. Varggrop belägen på mindre moränrygg, från SSV.
Foto Kjell Svarvar, ÖLM.

i den östra delen löper korridoren ställvis över större sammanhängande odlingsmarker.

Mellanbygdsalternativet berör 18 forn- och kultur-lämningslokaler, varav 4 (ÖLM 6, 7, 8 och 9) kräver ytterligare åtgärder vid eventuell exploatering. 12 lokaler kräver särskild hänsyn vid genomförandet av detta alternativ (ÖLM 2, 3, 5, 13, 16, 17, 18 och 20 samt tidigare registrerade lämningar från den arkeologiska utredningen för naturgasledning 04672003, 04482001, 04482004 och 04482005). Dessa består av plats för backstuga, en torplämning, 2 röjningsröse-områden, en kolbotten, 6 stenmurar och en banvall. Utöver dessa berörs 3 utredningsobjekt i form av boplatslägen (objekt I, III och IV).

De 4 lokaler som kräver ytterligare arkeologiska åtgärder vid exploatering utgörs av en möjlig stensättning (ÖLM 6), en torplämning (ÖLM 7) och två plats för torp (ÖLM 8 och 9). Den möjliga stensättningen, ÖLM 6, är belägen på krönet av en mindre moränrygg. Anläggningens läge och material är bra sett ur fornlämningssynpunkt men den omgivande antikvariska miljön och närheten till odling gör dock anläggningen svårbedömd. Anläggningen bör omfattas av en arkeologisk utredning, etapp 2 för att säkerställa att fast fornlämning inte berörs vid eventuell exploatering. Torplämningen (ÖLM 7) utgörs av ett soldattorp bestående av två iakttagbara husgrunder (se fig 8). Soldattorpet kan urskiljas på storskiftes-

kartan över Kulla från år 1796 (LMS, akt D51-34:2). Torplämningen utgör fast fornlämning och bör bevaras. Vid eventuell vägdragning bör lämningen omfattas av en arkeologisk förundersökning.

ÖLM 8 och 9 utgör äldre lägen för torp enligt lantmäteriakt i form av en geometrisk ägomätning över Kulla från år 1704 (LMS, akt D51-34:1). Platserna består idag av åkermark och utgörs förutom av äldre torpställen även av lämpliga förhistoriska boplatslägen intill vattendrag. Dessa lokaler bör omfattas av en arkeologisk utredning, etapp 2. De 3 utredningsobjekten (objekt I, III och IV) bör även de omfattas av en arkeologisk utredning, etapp 2 vid eventuell exploatering.

Sammanfattande åtgärdsförslag

Östergötlands länsmuseum gör den slutgiltiga bedömningen att 17 områden (RAÅ 121, Kristberg sn, ÖLM 6, 7, 8, 9, 11, 12, 15, 19 och 21 samt objekt I-IX) bör omfattas av vidare åtgärder inför eventuell exploatering. Utöver detta bör särskild hänsyn tas vid 18 lokaler vid planering av vägsträckning (se bilaga 1). Resultatet från den arkeologiska utredningen, etapp 1 kan sammanfattas enligt följande:

- Breddning av befintlig vägsträcka och byggnation av GC-väg med kort förbifart Kulla berör 14

Figur 8. Torplämning ÖLM 7 i form av ett soldattorp, från NV. Stenmuren utgör en sentida gräns. Hitom muren, invid det större stenblocket, återfinns en av två husgrunder i området. Torplämningen kan urskiljas på storskifteskartan över Kulla från år 1796, LMS akt D51-34:2. Äldre lantmäteriaakter visar att torpet tidigare var beläget i åkermarken i väster. Foto Kjell Svarvar, ÖLM.

forn- och kulturlämningslokaler samt 4 arkeologiska utredningsobjekt. Åtgärder krävs i form av bevarandeåtgärder eller arkeologisk förundersökning (ÖLM 11, 15 och 19) och arkeologisk utredning, etapp 2 (ÖLM 12 och 21 samt objekt V, VII, VIII och IX).

- Breddning av befintlig vägsträcka och byggnation av GC-väg med lång förbifart Kulla berör 16 forn- och kulturlämningslokaler samt 3 arkeologiska utredningsobjekt. Åtgärder krävs i form av bevarandeåtgärder eller arkeologisk förundersökning (RAÅ 121, Kristberg sn och ÖLM 11 och 15) och arkeologisk utredning, etapp 2 (objekt V, VI och VIII).
- Förbifart Kristberg/Brånshult berör en forn- och kulturlämningslokal samt 2 arkeologiska utredningsobjekt. Åtgärder krävs i form av arkeologisk utredning, etapp 2 (objekt I och II).
- Mellanbygdsalternativet berör 18 forn- och kulturlämningslokaler samt 3 arkeologiska utredningsobjekt. Åtgärder krävs i form av bevarandeåtgärder eller arkeologisk förundersökning (ÖLM 7) och arkeologisk utredning, etapp 2 (ÖLM 6, 8 och 9 samt objekt I, III och IV).

Fortsatta arkeologiska åtgärder kräver beslut enligt Kulturminneslagen (SFS 1988:950). Beslut om tillstånd fattas av Länsstyrelsen i Östergötlands län.

Referenser

- Franzén, G. 1982. *Ortnamn i Östergötland*. Stockholm.
- Gruber, G. 2001. *Kabelschakt i Kulla. Kristbergs socken, Motala kommun, Östergötland*. Arkeologisk utredning. Rapport UV Öst 2001:35. Riksantikvarieämbetet, avdelningen för arkeologiska undersökningar.
- Natur kulturmiljöer i Östergötland. 1983. Naturvårdsplan och kulturminnesprogram. Länsstyrelsen i Östergötlands län.
- Ternström, C. 1999. *Gubborp 1:1. Kristbergs socken, Motala kommun, Östergötland*. Arkeologisk utredning. Rapport 15:1999. Östergötlands länsmuseum, kulturmiljöavdelningen.
- Ternström, C. 2005. *Naturgas mellansverige etapp V, Västerlösa – Rockhammar. Linköpings, Motala, Hallsbergs, Askersunds, Kumla, Örebro och Lindesbergs kommuner i Östergötlands, Närkes och Västmanlands landskap, Östergötlands och Örebro län*. Arkeologisk utredning, etapp 1. Rapport 2005:69. Östergötlands länsmuseum, kulturmiljöavdelningen.
- Otryckta källor**
- Fornminnesregistret för Motala stad och Kristbergs socken
- www.sofi.se/ortnamnsregistret
- www.tekniskamuseet.se
- Östergötlands läns museums topografiska arkiv
- Kartmaterial**
- Häradsekonomiska kartan 1868-77, bladnamn Kristberg, rakid J112-55-16
- Häradsekonomiska kartan 1868-77, bladnamn Motala, rakid J112-54-20
- Lantmäteristyrelsens kartarkiv, LMS, akt D51-25: D5:276. Geometrisk avmätning, Härseby, 1636.
- Lantmäteristyrelsens kartarkiv, LMS, akt D51-25:1. Ägomätning, Härseby, 1706.
- Lantmäteristyrelsens kartarkiv, LMS, akt D51-25:3. Rågångsbestämning, Härseby, 1782.
- Lantmäteristyrelsens kartarkiv, LMS, akt D51-34:1. Geometrisk ägomätning, Kulla, 1704.
- Lantmäteristyrelsens kartarkiv, LMS, akt D51-34:2. Storskifte, Kulla, 1796.
- Lantmäteristyrelsens kartarkiv, LMS, akt D51-50:1. Ägomätning, Skrukarp, 1709.
- Lantmäteriet i Linköping, akt 05-KRI-45B. Rågångsreglering, Rödja, 1799.
- Lantmäteristyrelsens kartarkiv, LMS, akt D71-36:1. Ägomätning, Karshult, 1707.

Tekniska uppgifter

Plats	Väg 36, delen Ervasteby-Borensberg
Stad/socken	Motala stad och Kristbergs socken
Kommun	Motala kommun
Län och landskap	Östergötland
Fornlämningsnr	RAÄ 42, 47, 48, 107, 121, 150 och 154, Kristbergs socken och RAÄ 143, Motala stad
Ekonomiska kartans blad	085 83 (8F 8d Borensberg) 085 91 (8F 9b Björka) 085 92 (8F 9c Hållingstorp) 085 93 (8F 9d Olivehult)
Koordinater	X6494180-6496580, Y1458620-1468850
Koordinatsystem	RT 90 2,5 gon V
Typ av undersökning	Arkeologisk utredning, etapp 1
Länsmuseets dnr	548/06
Länsmuseets konto	530586
Uppdragsgivare	Vägverket Region Sydöst
Kostnadsansvarig	Vägverket Region Sydöst
Projektledare	Kjell Svarvar
Antikvariskt kvalitetsansvarig	Anders Persson
Fältarbetstid	20/3, 21/3, 23/3 och 18/4 -07
Totalt utreddes	Ca 17 km
Fynd	-
Foto filmnr	Digitala bilder
Analyser	-
Grafik	Kjell Svarvar
Renritning	-
Grafisk form	Johan Levin

Dokumentationsmaterialet förvaras på Östergötlands länsmuseum.

Ur allmänt kartmaterial © Lantmäteriverket dnr 507-99-499
ISSN 1403-9273 Rapport 2007:35 © Östergötlands länsmuseum

Bilaga 1. Aktuella RAÄ- och ÖLM nummer, objekt samt åtgärder

Obj id	Socken	Lämningsstyp	Beskrivningsord	Antikvarisk status	
RAÄ 143	Motala stad	Gränsmärke	Häradssten	Övrig kulturhist lämning	
RAÄ 42	Kristberg	Obestämbar	Plats för häradssten	Övrig kulturhist lämning	
RAÄ 47	Kristberg	Sammanförda lämningar	Omr m förvaringsgropar	Övrig kulturhist lämning	
RAÄ 48	Kristberg	Fossil åker	Omr m röjningsrösen	Övrig kulturhist lämning	
RAÄ 107	Kristberg	Fyndplats	Fyndplats	Övrig kulturhist lämning	
RAÄ 121	Kristberg	Fångstgrop	Varggrop	Fast fornlämning	
RAÄ 150	Kristberg	Lägenhetsbebyggelse	Torplämning	Övrig kulturhist lämning	
RAÄ 154	Kristberg	Obestämbar	Plats för milstolpe	Övrig kulturhist lämning	
ÖLM 1	Kristberg	Lägenhetsbebyggelse	Plats för torp	Bevakas	
ÖLM 2	Kristberg	Lägenhetsbebyggelse	Plats för backstuga	Övrig kulturhist lämning	
ÖLM 3	Kristberg	Fossil åker	Röjningsröseområde	Övrig kulturhist lämning	
ÖLM 4	Kristberg	Fornlämningsliknande lämning	Stensättningsliknande lämning	Övrig kulturhist lämning	
ÖLM 5	Kristberg	Kolningsanläggning	Kolbotten	Övrig kulturhist lämning	
ÖLM 6	Kristberg	Stensättning	Stensättning (?)	Bevakas	
ÖLM 7	Kristberg	Lägenhetsbebyggelse	Torplämning	Fast fornlämning	
ÖLM 8	Kristberg	Lägenhetsbebyggelse	Plats för torp	Bevakas	
ÖLM 9	Kristberg	Lägenhetsbebyggelse	Plats för torp	Bevakas	
ÖLM 10	Kristberg	Lägenhetsbebyggelse	Torplämning	Bevakas	
ÖLM 11	Kristberg	Träindustri	Vädersåg	Fast fornlämning	
ÖLM 12	Kristberg	Lägenhetsbebyggelse	Plats för torp	Bevakas	
ÖLM 13	Motala stad	Lägenhetsbebyggelse	Torplämning	Övrig kulturhist lämning	
ÖLM 14	Kristberg	Hägnad	Stenmur	Övrig kulturhist lämning	
ÖLM 15	Kristberg	Färdväg	Vägbank	Fast fornlämning	
ÖLM 16	Kristberg	Hägnad	Stenmur	Övrig kulturhist lämning	
ÖLM 17	Kristberg	Hägnad	Stenmur	Övrig kulturhist lämning	
ÖLM 18	Kristberg	Hägnad	Stenmur	Övrig kulturhist lämning	
ÖLM 19	Kristberg	Färdväg	Vägbank	Fast fornlämning	
ÖLM 20	Kristberg	Fossil åker	Röjningsröseområde	Övrig kulturhist lämning	
ÖLM 21	Kristberg	Terrassering	Terrassering	Bevakas	
04672003	Motala stad	Hägnad	Stenmur	Övrig kulturhist lämning	
04482001	Kristberg	Färdväg	Banvall	Övrig kulturhist lämning	
04482004	Kristberg	Hägnad	Stenmur	Övrig kulturhist lämning	
04482005	Kristberg	Hägnad	Stenmur	Övrig kulturhist lämning	
Objekt I	Kristberg				
Objekt II	Kristberg				
Objekt III	Kristberg				
Objekt IV	Kristberg				
Objekt V	Kristberg				
Objekt VI	Kristberg				
Objekt VII	Kristberg				
Objekt VIII	Kristberg				
Objekt IX	Motala stad				

Tabell som redovisar samtliga berörda RAÄ nummer, ÖLM nummer och objekt utefter de aktuella korridorerna samt föreslagna åtgärder vid eventuell exploatering.

	Kart ref	Åtgärd	Korridor	Kommentar
		Hänsyn	Br K Ku	
		Ingen åtgärd	Br K Ku	
		Hänsyn	Br K & L Ku	
		Ingen åtgärd	Br K & L Ku	
		Ingen åtgärd	Mellanb	
		Bevaras, ark förund	Br L Ku	Reviderad antikvarisk status
	Häradskarta	Hänsyn	Br K Ku	Reviderad, torpet ”Knallen”
		Ingen åtgärd	Br K & L Ku	
	05-KRI-45B	Ingen åtgärd, berörs ej		Torpet ”Snippen” år 1799
	Häradskarta	Hänsyn	Mellanb/KrBr	Bs
		Hänsyn	Mellanb	
		Ingen åtgärd	Mellanb	Ej fornlämning
		Hänsyn	Mellanb	
		Ark utredning, etapp 2	Mellanb	Möjlig fornlämning
	D51-34:2	Bevaras, ark förund	Mellanb	Soldattorp Kulla år 1796
	D51-34:1	Ark utredning, etapp 2	Mellanb	Soldattorp Kulla år 1704
	D51-34:1	Ark utredning, etapp 2	Mellanb	Torp Kulla år 1704
	D51-50:1	Ingen åtgärd, berörs ej		Ryttartorp Skrukarp år 1709
	Häradskarta	Bevaras, ark förund	Br K & L Ku	Anlägg. ovanlig i Östergötland
	D51-25:1	Ark utredning, etapp 2	Br K Ku	Torp Hårseby år 1706
	Häradskarta	Hänsyn	Samtliga	Soldattorp Karshult
		Hänsyn	Br L Ku	
	D51-50:1 & HK	Bevaras, ark förund	Br K & L Ku	
		Hänsyn	Mellanb/L Ku	
		Hänsyn	Mellanb/L Ku	
		Hänsyn	Mellanb/L Ku/K Ku	
	D51-25:1 & HK	Bevaras, ark förund	Br K Ku	
		Hänsyn	Mellanb/L Ku/K Ku	
		Ark utredning, etapp 2	Br K Ku	Möjlig fornlämning
		Hänsyn	Mellanb/L Ku	
		Hänsyn	Mellanb/L Ku	
		Hänsyn	Mellanb/L Ku	
		Hänsyn	Mellanb/L Ku	
		Ark utredning, etapp 2	Mellanb/KrBr	Boplatsläge
		Ark utredning, etapp 2	KrBr	Boplatsläge
		Ark utredning, etapp 2	Mellanb	Boplatsläge
		Ark utredning, etapp 2	Mellanb	Boplatsläge
		Ark utredning, etapp 2	Br K & L Ku	Boplatsläge
		Ark utredning, etapp 2	Br L Ku	Boplatsläge
		Ark utredning, etapp 2	Br K Ku	Boplatsläge
		Ark utredning, etapp 2	Br K & L Ku	Boplatsläge
		Ark utredning, etapp 2	Br K Ku	Boplatsläge

Bilaga 2. Beskrivningar av registrerade ÖLM nr

ÖLM 1

Torplämning, plats för. Enligt rågångsregleringskarta över Rödja från år 1799 är detta läget för torpet Snippen. Inga lämningar efter torpet kunde iakttagas vid besiktningstillfället. Tomten belägen direkt S om äldre vägsträckning. Ett antal större ekar växer i området. Läget för torpet Snippen enligt rågångsregleringskarta från år 1799 (Lantmäteriet i Linköping, akt 05-KRI-45B).

Antikvarisk status: Bevakas

Lämningstyp: Lägenhetsbebyggelse

Ekonomiskt kartblad: 8F 8d Borensberg

Terräng: Stenig moränmark, S om äldre vägsträckning. Skogsmark (blandskog).

Koordinater GPS: X6494413 Y1467116

ÖLM 2

Backstuga, plats för. Enligt häradskarta över området är detta läget för en backstuga. Vid besiktningstillfället kunde endast röjningssten, körsbärsträd och snöbärsbuskar iakttagas. Tomten belägen direkt S om bäckfåra.

Läget för backstuga enligt häradskartan 1868-77, bladnamn Kristberg (rakid J112-55-16).

Antikvarisk status: Övrig kulturhistorisk lämning

Lämningstyp: Lägenhetsbebyggelse

Ekonomiskt kartblad: 8F 9d Olivehult

Terräng: Svagt N sluttande moränmark, S om bäckfåra. Skogsmark (blandskog).

Koordinater GPS: X6495505 Y1465864

ÖLM 3

Röjningsröseområde, ca 35 x 20 m (N-S). Inom området är ca 5 oregelbundna röjningsrösen, 3-5 x 1-3 m st och 0,2-0,3 m h av 0,2-0,8 m st stenar. Röjningsrösen ger ej ett ålderdomligt intryck.

Antikvarisk status: Övrig kulturhistorisk lämning

Lämningstyp: Fossil åker

Ekonomiskt kartblad: 8F 9c Hållingstorp

Terräng: V sluttning av mindre moränhöjd. Åkerholme.

Koordinater GPS: X6496366 Y1463642

ÖLM 4

Stensättningsliknande lämning, oregelbunden, 5 x 3 m (Ö-V) och 0,5 m h, bestående av 0,6-1 m st stenar. Mot S närmast kantkedjeliiknande begränsning. Anläggningen utgörs av röjningssten, ej forn lämning.

Antikvarisk status: Övrig kulturhistorisk lämning

Lämningstyp: Fornlämningsliknande lämning

Ekonomiskt kartblad: 8F 9c Hållingstorp

Terräng: S sluttande småkuperad moränmark, N om åkerkant. Skogsmark (blandskog).

Koordinater GPS: X6496470 Y1463384

ÖLM 5

Kolbotten, rund, 10 m diam och 0,3 m h. Vid provstick med sond framkom rikligt med kol.

Antikvarisk status: Övrig kulturhistorisk lämning

Lämningstyp: Kolningsanläggning

Ekonomiskt kartblad: 8F 9c Hållingstorp

Terräng: Svagt S sluttande moränmark, N om våtmark. Skogsmark (granskog).

Koordinater GPS: X6496548 Y1462835

ÖLM 6

Stensättning (?), närmast rund, 6 m diam och 0,3 m h. Övermossad fyllning av 0,3-0,5 m st stenar. Något kringstridd och svåravgränsad i V delen. Har ett något neddraget läge från krön.

Kommentar: Anläggningens läge och material är bra sett ur fornlämningssynpunkt. Den omgivande antikvariska miljön och närheten till odling gör dock anläggningen svårbedömd. V och SV härom, på plan mark, är ett fåtal röjningsrösen vilka har en något anorlunda karaktär.

Antikvarisk status: Bevakas

Lämningstyp: Stensättning

Ekonomiskt kartblad: 8F 9c Hållingstorp

Terräng: Krön av mindre moränrygg, Ö och S om åkermark. Skogsmark (granskog).

Koordinater GPS: X6496393 Y1462785

ÖLM 7

Torplämning, ca 90 x 40 m (N-S) bestående av 2 husgrunder.

Den N husgrunden är 5 x 4 m (Ö-V) och intill 0,2 m h med synlig syllstensgrund i Ö och S. S om grunden är en försänkning, 3,5 x 2 m (Ö-V) och 0,5 m dj, vilken avgränsas i Ö av ett stenblock. I anslutning till försänkningens S sida är en stenmur, ca 40 m l, 1 m br och 0,5-0,7 m h, med öppning i mitten. Stenmuren utgör en sentida gräns.

Den S husgrunden är 9 x 6 m (Ö-V) och intill 0,5 m h, bestående av en kraftig syllstensgrund. S delen påförd med röjningssten.

I området växer äppel- och körsbärsträd.

Läget för soldattorp enligt storskifteskarta över Kulla från år 1796 (LMS, akt D51-34:2).

Antikvarisk status: Fast fornlämning
Lämningstyp: Lägenhetsbebyggelse
Ekonomiskt kartblad: 8F 9c Hållingstorp
Terräng: Svagt S sluttande stenig moränmark. Åkerholme.
Koordinater GPS: X6496309 Y1462029

ÖLM 8

Torplämning, plats för. Enligt geometrisk ägomätning över Kulla från år 1704 är detta läget för ett soldattorp. Tomten belägen i åkermark och saknar begränsning. Senare lantmäteriakter visar att torpet flyttats österut, till platsen för ÖLM 7.

Läget för soldattorp enligt geometrisk ägomätning över Kulla från år 1704 (LMS, akt D51-34:1).

Antikvarisk status: Bevakas
Lämningstyp: Lägenhetsbebyggelse
Ekonomiskt kartblad: 8F 9c Hållingstorp
Terräng: Svagt SV sluttande moränmark. Åkermark.
Koordinater GPS: X6496318 Y1461972

ÖLM 9

Torplämning, plats för. Enligt lantmäteriakter är detta läget för torpet Ekeberget. Tomten belägen i åkermark och saknar begränsning.

Läget för torp enligt geometrisk ägomätning över Kulla från år 1704 (LMS, akt D51-34:1) och storskifteskarta över Kulla från år 1796 (D51-34:2).

Antikvarisk status: Bevakas
Lämningstyp: Lägenhetsbebyggelse
Ekonomiskt kartblad: 8F 9c Hållingstorp
Terräng: Mindre höjdplatå, V om bäck. Åkermark.
Koordinater GPS: X6496398 Y1462021

ÖLM 10

Torplämning, ca 60 x 20 m (NNÖ-SSV) bestående av 1 jordkällare och 2 förvaringsgropar.

Jordkällaren, i områdets V del, är 5 x 3 m (Ö-V) och intill 0,3 m h, med ingång i V. Kraftigt övermossad och igenrasad, ingrävd i V sluttning, 0,3 m dj. Förvaringsgroparna, 10 m SSV respektive 27 m S om jordkällaren, är runda, 3,5-4 m diam och 0,6 m dj med ställvis vall kring kanten.

I området växer körsbärsträd. I områdets N del är en skylt med texten: "Här låg torpet Nytorp. Här bodde till 1902 skraddaren A. Andersson. BGS. Hemb. förening".

Läget för ryttartorp enligt ägomätning över Skrukarp från år 1709 (LMS, akt D51-50:1) och torpet Nyttorp enligt häradskartan 1868-77, bladnamn Kristberg (rakid J112-55-16).

Antikvarisk status: Bevakas
Lämningstyp: Lägenhetsbebyggelse
Ekonomiskt kartblad: 8F 9c Hållingstorp
Terräng: Blockrik moränrygg, V om väg. Skogsmark (lövskog).
Koordinater GPS: X6496000 Y1462685

ÖLM 11

Vädersåg, bestående av en rektangulär syllstensgrund, 14 x 5 m (Ö-V) och intill 0,7 m h, av 0,3-1 m st natur- och sprängstenar. Grunden ställvis kallmurad i S och V. I Ö delen är en grop, 5 x 2,5 m (Ö-V) och 0,5 m dj. I anslutning till S långsidan är en utbyggnad, 3 x 2 m (N-S) och 0,2-0,6 m h. Intill utbyggnadens S kant är två 1 m st stenblock.

Läget för vädersåg enligt häradskartan 1868-77, bladnamn Kristberg (rakid J112-55-16).

Kommentar: Anläggningen ovanlig i Östergötland vilket motiverar den antikvariska statusen fast fornlämning.

Antikvarisk status: Fast fornlämning
Lämningstyp: Träindustri
Ekonomiskt kartblad: 8F 9c Hållingstorp
Terräng: Krön av stenig moränbacke. Skogsmark (lövskog).
Koordinater GPS: X6495470 Y1463773

ÖLM 12

Torplämning, plats för. Enligt ägomätning över Hårseby från år 1706 är detta ungefärliga läget för ett torp. Tomten belägen i betesmark och saknar begränsning.

Ungefärligt läge för torp enligt ägomätning över Hårseby från år 1706 (LMS, akt D51-25:1).

Antikvarisk status: Bevakas
Lämningstyp: Lägenhetsbebyggelse
Ekonomiskt kartblad: 8F 9c Hållingstorp
Terräng: Markerad avsats och S sluttande moränmark, NÖ om bäck. Betesmark.
Koordinater GPS: X6495811 Y1461125

ÖLM 13

Torplämning, ca 50 x 30 m (NNV-SSÖ) bestående av en husgrund med spismursröse.

Husgrunden med spismursröse, i områdets NNV del, är 6 x 5 m (ÖNÖ-VSV) och intill 0,2 m h bestående av en övermossad syllstensgrund. Troligt spismursröse i S hörnet. Grunden sannolikt skadad av vägsträckning.

I områdets SSÖ del är ett antal sentida husgrunder med betongplatta.

I anslutning till husgrunden med spismursröse är en skylt med texten: ”Här låg soldattorpet nr. 105. Kars-hult. Enl. kyrkob. bebott 1703-1963. Sista brukaren 1906-1953. Fritiof Nord f. 1870 Anna Krist f. 1881. Motala hemb. för. 1967.

Läget för soldattorpet på häradskartan 1868-77, bladnamn Motala (rakid J112-54-20) och den äldre ekonomiska kartan. Kan ej urskiljas på en ägomätning över Karshult från år 1707 (LMS, akt D71-36:1).

Kommentar: Husgrunden tidigare registrerad i projektet Skog & Historia med obj. id 121 och under arkeologisk utredning, etapp 1 för naturgasledning (Östergötlands länsmuseum, rapport 2005:69) med obj. id 04671002. Beskrivning ej tidigare upprättad.

Antikvarisk status: Övrig kulturhistorisk lämning
Lämningstyp: Lägenhetsbebyggelse
Ekonomiskt kartblad: 8F 9b Björka
Terräng: Plan moränmark, Ö om vägkorsning.
Koordinater GPS: X6495202 Y1458714

ÖLM 14

Stenmur, ca 140 m l (NNÖ-SSV), 1-1,5 m br och 1-1,2 m h bestående av huggen sten och natursten. I S änden är en vinkel åt Ö, ca 5 m l. Välbevarad.

Antikvarisk status: Övrig kulturhistorisk lämning
Lämningstyp: Hägnad
Ekonomiskt kartblad: 8F 9c Hållingstorp
Terräng: Svagt S sluttande stenig moränmark, Ö om åkermark. Skogsmark (blandskog).
Koordinater GPS: X6495945 Y1462780

ÖLM 15

Vägbank, ca 290 m l (huvudriktning Ö-V), 5-6 m br och intill 1,3 m h. Uppbyggd bank framförallt i den Ö delen. Den V delen ställvis skadad av skogsmaskin. Avsmalnande och bortgrävd i Ö delen i anslutning till befintlig vägbana.

Ej i trafik.

Landsvägssträckning enligt häradskartan 1868-77, bladnamn Kristberg (rakid J112-55-16) och ägomätning över Skrukarp från år 1709 (LMS, akt D51-50:1). Aktuell sträcka ej i bruk på den äldre ekonomiska kartan.

Antikvarisk status: Fast fornlämning
Lämningstyp: Färdväg
Ekonomiskt kartblad: 8F 9c Hållingstorp
Terräng: Småkuperad stenig moränmark, N om väg. Skogsmark (blandskog).
Koordinater GPS: X6495672 Y1463053

ÖLM 16

Stenmur, ca 110 m l (ÖNÖ-VSV), 1-1,5 m br och 0,3-1 m h bestående av sprängsten och huggen sten. Större block ingår ställvis.

Antikvarisk status: Övrig kulturhistorisk lämning
Lämningstyp: Hägnad
Ekonomiskt kartblad: 8F 9c Hållingstorp
Terräng: Småkuperad moränmark, S om åkermark. Hagmark.
Koordinater GPS: X6496010 Y1460965

ÖLM 17

Stenmur, rest av, ca 65 m l (huvudriktning VNV-ÖSÖ), 1-1,5 m br och intill 0,4 m h bestående av övermossade stenar. Utefter en 12 m l sträcka saknas sten. Avslutas i Ö av ett större block.

Antikvarisk status: Övrig kulturhistorisk lämning
Lämningstyp: Hägnad
Ekonomiskt kartblad: 8F 9c Hållingstorp
Terräng: Blockrik moränmark, S om mindre moränrygg. Hagmark.
Koordinater GPS: X6495935 Y1460770

ÖLM 18

Stenmur, ca 430 m l (huvudriktning VNV-ÖSÖ), 0,5-3,5 m br och 0,5-1 m h bestående av 0,3-1 m st sprängstenar och naturstenar. Enstaka block intill 2 m st ingår. Området N om stenvuren är röjt och består delvis av hagmark.

Antikvarisk status: Övrig kulturhistorisk lämning
Lämningstyp: Hägnad
Ekonomiskt kartblad: 8F 9c Hållingstorp
Terräng: S och SV sluttande stenig moränmark. Skogsmark (blandskog).
Koordinater GPS: X6495855 Y1460550

ÖLM 19

Vägbank, ca 500 m l (huvudriktning Ö-V), 5-7 m br och 0,3-1 m h. Belägen i betad hagmark, avgränsas ställvis av diken och löper delvis på skrå i moränsluttning. I Ö ansluter vägsträckningen till gårdsplan

och i V till befintlig landsvägssträcka. Vägbanken ställvis uppbyggd av kallmurad sten i tre skikt. I det övre skiktet ingår huggen sten.

I mellersta delen är 6 m br brofundament för plattbro med ett avstånd av ca 3,5 m, bestående av huggna stenblock, 0,6-1,3 m st, i tre skikt. Förstärkt med järnkrampor. En ca 60 m l sträcka av den V delen av vägbanken är tidigare bortschaktad.

Ej i trafik.

Landsvägssträckning enligt häradskartan 1868-77, bladnamn Kristberg (rakid J112-55-16). Aktuell sträcka ej i bruk på den äldre ekonomiska kartan.

Antikvarisk status: Fast fornlämning

Lämningstyp: Färdväg

Ekonomiskt kartblad: 8F 9c Hållingstorp

Terräng: S sluttande stenig moränmark, S om landsväg. Hagmark.

Koordinater GPS: X6495735 Y1460820

ÖLM 20

Röjningsröseområde, ca 40 x 35 m (Ö-V). Inom området är ca 5 röjningsrösen, 2-3 m diam och 0,1-0,2 m h av 0,1-0,25 m st stenar. Flertalet är belägna i anslutning till jordfasta stenar och block. Röjningsrösen ger ej ett ålderdomligt intryck.

Antikvarisk status: Övrig kulturhistorisk lämning

Lämningstyp: Fossil åker

Ekonomiskt kartblad: 8F 9c Hållingstorp

Terräng: S sluttande stenig moränmark. Igenväxande hagmark (lövskog).

Koordinater GPS: X6495845 Y1460395

ÖLM 21

Terrassering, 10 x 5 m (Ö-V) och intill 0,2 m h. Begränsas ställvis av stenskonung i S bestående av 0,2-0,3 m st stenar. I SV är ett jordfast block, 1 m st och 0,2 m h. I övrigt endast svagt avgränsad av enstaka stenar och hak. Något svagt sluttande med kännbara stenar under ytan. Utefter den N långsidan, i centrala delen, är två 0,4 m st stenar.

Antikvarisk status: Bevakas

Lämningstyp: Terrassering

Ekonomiskt kartblad: 8F 9c Hållingstorp

Terräng: Svagt S sluttande blockrik moränmark.

Skogsmark (lövskog).

Koordinater GPS: X6495799 Y1460530

Bilaga 3. Beskrivningar av objekt nr

Objekt I

Boplatsläge, ca 120 x 100 m (N-S) beläget i svagt N sluttning och krön av mindre höjdpåsar i åkermark. Sparsamt med bränd lera kunde iakttas. Inom området iakttogs även recent material i form av glas, spik och tegel.

Ekonomiskt kartblad: 8F 9d Olivehult
M ö h: 85
Mittkoordinat: X6495330 Y1465930

Objekt II

Boplatsläge, ca 130 x 110 m (Ö-V) beläget i svagt V sluttande åkermark.

Ekonomiskt kartblad: 8F 9d Olivehult
M ö h: 80-85
Mittkoordinat: X6495380 Y1465100

Objekt III

Boplatsläge, ca 120 x 70 m (NNÖ-SSV) beläget i svagt S sluttande åkermark, N om bäck.

Ekonomiskt kartblad: 8F 9c Hållingstorp
M ö h: 90-95
Mittkoordinat: X6496300 Y1463760

Objekt IV

Boplatsläge, ca 150 x 80 m (NV-SÖ) beläget i S sluttande åkermark, Ö och V om bäck.

Ekonomiskt kartblad: 8F 9c Hållingstorp
M ö h: 90-95
Mittkoordinat: X6496320 Y1463580

Objekt V

Boplatsläge, ca 440 x 140 m (Ö-V) beläget på krön och sluttande åkermark, Ö och V om bäck.

Ekonomiskt kartblad: 8F 9c Hållingstorp
M ö h: 85-95
Mittkoordinat: X6495500 Y1464000

Objekt VI

Boplatsläge, ca 120 x 100 m (N-S) beläget i svagt sluttande åkermark, N och S om bäckfåra.

Ekonomiskt kartblad: 8F 9c Hållingstorp
M ö h: 90-95
Mittkoordinat: X6496050 Y1462530

Objekt VII

Boplatsläge, ca 180 x 60 m (Ö-V) beläget i svagt VSV sluttande betesmark, Ö om bäck.

Ekonomiskt kartblad: 8F 9c Hållingstorp
M ö h: 90-100
Mittkoordinat: X6495790 Y1461210

Objekt VIII

Boplatsläge, ca 660 x 50-170 m (VNV-ÖSÖ) beläget i flack och svagt S sluttande åkermark. Ett hundratal meter Ö och S om området återfinns fyra fyndplatser av stenxor antecknade i fornminnesregistret.

Ekonomiskt kartblad: 8F 8d Borensberg
M ö h: 75-80
Mittkoordinat: X6494450 Y1466100

Objekt IX

Boplatsläge, ca 230 x 80 m (ÖNÖ-VSV) beläget i SÖ sluttande moränmark. Enligt fornminnesregistret har det i områdets S del i samband med markarbeten tidigare påträffats en trindyxa.

Ekonomiskt kartblad: 8F 9b Björka
M ö h: 90-105
Mittkoordinat: X6495700 Y1459860

Bilaga 4. Revidering av berörda RAÄ nr

RAÄ 121, Kristberg socken

Varggrop, 8 m diam och 1,3 m dj. Kring kanten är en vall, 1-1,5 m br och 0,2-0,3 m h. I V delen är rest av stensatt kant av 0,2-0,4 m st stenar. I N kanten är en större sten, 1 m st och 0,7 m h. I vallen förekommer jordfasta stenar, 0,6-0,8 m st, och erosionsskador.

Antikvarisk status: Fast fornlämning

Lämningstyp: Fångstgrop

Ekonomiskt kartblad: 8F 9c Hållingstorp

Terräng: Krön av blockrik moränrygg. Skogsmark (lövskog).

Koordinater GPS: X6495900 Y1462673

RAÄ 150, Kristberg socken

Torplämning, ca 40 x 35 m (Ö-V) bestående av 1 husgrund med spismursröse och 1 jordkällare.

Husgrunden med spismursröse är 7 x 5 m (VNV-ÖSÖ) och 0,3-0,4 m h bestående av en syllstensgrund av 0,1-0,5 m st stenar. I N kanten är ett spismursröse, 4-5 m diam och 0,9 m h, av sten och tegel. ÖSÖ om husgrunden är en stenlagd terrasskant, 8 m l (NNÖ-SSV) och 0,4 m h.

6 m SSÖ om husgrunden är en jordkällare, 5 x 4 m (VNV-ÖSÖ) och 0,3 m h med igenrasad ingång i ÖSÖ. Ingrävd i ÖSÖ sluttning, 1,2 m dj, bestående av kallmurade väggar. Belamrad med skrot.

Läget för torpet Knallen enligt häradskartan 1868-77, bladnamn Kristberg (rakid J112-55-16).

Antikvarisk status: Övrig kulturhistorisk lämning

Lämningstyp: Lägenhetsbebyggelse

Ekonomiskt kartblad: 8F 9c Hållingstorp

Terräng: Flack och SÖ sluttande moränmark, V om bäck. Hagmark.

Koordinater GPS: X6495786 Y1461052

Bilaga 5. Kartor

Inför planerad ombyggnation av väg 36, delen Ervasteby-Borensberg, Motala kommun, utförde Östergötlands länsmuseum en arkeologisk utredning etapp 1. Alternativen som var aktuella för utredning var en breddning av befintlig väg med två alternativa förbifarter vid Kulla, en förbifart vid Kristberg/Brånshult och det så kallade mellanbygdsalternativet. Den sammanlagda sträckan av befintlig väg 36 som omfattas av de tänkta ombyggnationerna uppgår till ca 10,8 km. Den totala sträckan utifrån de aktuella korridorerna som har utretts uppgår till ca 17 km.

Den arkeologiska utredningen visar att de planerade korridoralternativen berör 33 forn- och kulturlämningslokaler samt 9 arkeologiska utredningsobjekt. Östergötlands länsmuseum gör bedömningen att 17 områden bör omfattas av vidare arkeologiska åtgärder vid eventuell exploatering. Utöver detta bör särskild hänsyn tas vid 18 lokaler vid planering av vägsträckning.